

ΟΙ ΣΚΕΠΤΙΚΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

§ 1

Εισαγωγικές υποτυπώσεις

Ο Σκεπτικισμός των ελληνιστικών χρόνων υποστήριζε ότι το μη προφανές δεν μπορεί να εξηγείται μέσα από το προφανές. Υπό ένα γενικότερο πνεύμα τούτο παραπέμπει *στην απόρριψη κάθε προσπάθειας να εξηγείται το υφιστάμενο χωρίς διερεύνηση*. Διερεύνηση όμως για τους Σκεπτικούς δεν σήμαινε μια συστηματική, δηλαδή λογοκρατική πλαισιοθέτηση του προς έρευνα αντικειμένου, αλλά μια κατ' αρχήν απόσταση από αυτό, με την αίσθηση ότι *αυτό που δεν γνωρίζω προς το παρόν* θα επιδιώξω να το διαπιστώσω. **Κύριο γνώρισμα του Σκεπτικού** είναι ότι *μιλά αποκλειστικά για λογαριασμό του εαυτού του* και για τη δική του άγνοια. Αναλογικά προς αυτή τη στάση *μιλά μόνο για το παρόν*, άρα δεν ακινητοποιείται μέσα στην ομολογία της άγνοιάς του, θεωρώντας την μη αναιρέσιμη, αλλά στέκεται διερευνητικά απέναντι σ' αυτή. Οι σχολές του σκεπτικισμού είναι δύο: Οι Ακαδημαϊκοί ή Ακαδημεικοί σκεπτικιστές και οι Πυρρωνιστές.

§ 2

Οι δύο σχολές

Πέρα από τις γενικές ομοιότητες των δύο σχολών παρατηρείται μια αρκετά λεπτή διάκριση ανάμεσά τους: οι Ακαδημεικοί ως επί το πλείστον στηρίχτηκαν στο πνεύμα του σωκρατισμού, το οποίο αναζητούσαν στη ριζοσπαστική, ανατρεπτική πράξη του Σωκράτη. Οι Πυρρωνιστές, απεναντίας, στράφηκαν έξω από την ακαδημεική-σωκρατική παράδοση και αναζήτησαν τον ιδρυτή της σχολής τους στον Πύρρωνα από την Ηλεία, μια φυσιογνωμία που δεν έγραψε τίποτα και για την οποία δεν υπάρχει σαφής εικόνα για την ακριβή διάσταση του σκεπτικισμού του.

I. Οι ακαδημαϊκοί σκεπτικιστές (3^{ος}-1^{ος} αι. π.Χ.)

1. Ονομάστηκαν σκεπτικιστές γιατί εξέφρασαν το σκεπτικισμό τους, δηλαδή την αμφιβολία τους για τη δυνατότητα να γνωρίσουμε τα πράγματα. Προέρχονται από την Ακαδημία του Πλάτωνα και γι' αυτό αποκλήθηκαν ακαδημαϊκοί.

2. Πίστευαν ότι οι άνθρωποι είναι καταδικασμένοι να ζουν μέσα στο ψέμα και στην άγνοια. Τα επιχειρήματα υπέρ αυτής της άποψης είναι δύο και τα εισηγήθηκε ο **Αρκεσίλαος (315–240 π.Χ.)**: α) ο αισθητός μας κόσμος κυριαρχείται από τη διαρκή μεταβολή. Οι αισθήσεις μας επομένως παρουσιάζουν τα πράγματα διαφορετικά κάθε φορά. Δεν μας δίνουν έγκυρες πληροφορίες και μας απομακρύνουν από την αλήθεια, δηλαδή δεν εξασφαλίζουν μια σαφή και αληθινή γνώση. Στο πρώτο αυτό επιχειρήμα ουσιαστικά επανέλαβε ό,τι είχε υποστηρίξει ο Πλάτωνας. β) Ούτε ο νους ούτε οι συλλογισμοί του μπορούν να μας εξασφαλίσουν μια έγκυρη γνώση των πραγμάτων. Προς ενίσχυση αυτής του της άποψης επικαλείται επιχειρήματα ή παραδείγματα που τα ονομάζει «**σωρείται**». Π.χ. το παράδειγμα του κόκκου σταριού: στον κάθε κόκκο σταριού, εάν προσθέσουμε ένα άλλο ομοειδή κόκκο και έναν άλλο και έναν άλλο κ.ο.κ., ποτέ δεν πρόκειται να σχηματίσουμε ένα σωρό. Αντίστροφα επίσης από έναν σωρό, εάν αφαιρέσουμε ένα ομοειδή κόκκο και έναν άλλο κ.ο.κ., θα φτάσουμε σε ένα κόκκο και θα νομίζουμε ότι μπροστά μας έχουμε ακόμη ένα σωρό.

3. **Συμπέρασμα**: Δεν υπάρχει αλήθεια και η αναζήτησή της είναι ματαιοπονία.

4. **Καρνεάδης (219–129 π.Χ.)**: Υποστηρίζει ότι είναι αδύνατη η γνώση της απόλυτης αλήθειας. Μπορούμε ωστόσο να διατυπώνουμε λιγότερο ή περισσότερο αληθινές κρί-

σεις για τον περιβάλλοντα κόσμο, δηλαδή για τα πράγματα που παρουσιάζουν μια *αληθοφάνεια ή πιθανότητα*.

5. Φίλων ο Λαρισαίος (160–83 π.Χ.): Υποστήριζε ότι μπορούμε να διατυπώνουμε κρίσεις για τον κόσμο, οι οποίες διακρίνονται για την ενάρgeιά τους. Κατ' αυτό το πνεύμα απομακρύνθηκε πολύ, πιο πολύ και από τον Καρνεάδη, από τη βασική αρχή των Σκεπτικών ότι πρέπει να *απέχουν από κάθε κρίση*.

6. Τελικά η όλη θεωρία των ακαδημαϊκών σκεπτικιστών κλονίστηκε από την ίδια την αντίφαση που κλείνει μέσα της. Ενώ δηλαδή υποστήριζαν ότι δεν υπάρχει καμιά αλήθεια, με το να ισχυρίζονται ότι αυτό που λένε είναι αλήθεια αποδέχονται την ύπαρξη μιας τουλάχιστον αλήθειας. Έτσι καταργούν την ίδια τους τη θεωρία.

II. Οι πυρρωνιστές

1. Ονομάστηκαν πυρρωνιστές από τον Πύρρωνα τον Ηλείο (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.)

2. Σέξτος ο Εμπειρικός (έδρασε γύρω στο 150 μ.Χ.): τα συγγράμματά του μας δίνουν πολλές πληροφορίες γι' αυτό το είδος του σκεπτικισμού.

- Επιχείρησε να διαχωρίσει τον πυρρώνειο σκεπτικισμό από τον ακαδημαϊκό σκεπτικισμό. Η βασική διαφορά ανάμεσα σε αυτά τα δύο είδη σκεπτικισμού είναι η εξής: οι ακαδημαϊκοί σκεπτικιστές απαντούν αρνητικά στο ερώτημα *εάν υπάρχει αλήθεια και αν είναι εφικτή η γνώση*, ενώ οι πυρρωνιστές δεν απαντούν *ούτε θετικά ούτε αρνητικά*.

- Είτε θετική είναι είτε αρνητική είναι μια άποψη για την αλήθεια ή για ένα ζήτημα ανατρέπεται από μια άλλη άποψη και αυτή από μια άλλη κ.λπ. χωρίς να υπάρχει τέλος. Καθετί χαρακτηρίζεται από την *ισοσθένεια των λόγων*, δηλαδή λόγος και αντίλογος έχουν την ίδια δύναμη. Αυτό σημαίνει ότι κάθε επιχείρημα έχει τη δική του ισχύ και δεν μπορεί να απορρίπτεται το ένα και να υιοθετείται το άλλο, διότι δεν υπάρχει απόλυτο κριτήριο.

- Η σωστή τοποθέτηση είναι να τηρεί κανείς μια στάση *εποχής, δηλαδή αποχής*. Κατ' αυτό τον τρόπο παύουν οι άνθρωποι να ταλαιπωρούνται από πλάνες: από πεποιθήσεις ότι κάτι μπορεί να είναι αλήθεια ή ψέμα. Κατ' επέκταση απαλλάσσονται από άγχη για την απόκτηση βέβαιης γνώσης και φτάνουν στην *αταραξία της ψυχής*.

- Με τη θεωρία τους για *στάση εποχής (=αποχής)* απέφυγαν την αντίφαση των ακαδημαϊκών σκεπτικών. Αυτή όμως η θεωρία κατηγορήθηκε ότι *είναι πρακτικά ανεφάρμοστη*. Και τούτο διότι ουσιαστικά απαιτούσε από τον άνθρωπο να πάψει να σκέπτεται. Αυτό όμως αντίκειται στη φύση του ανθρώπου, η οποία έγκειται στο να σκεφτόμαστε, να κρίνουμε, να απορούμε, να ενεργοποιούμαστε ως λογικά όντα.

- Μέσα στους κόλπους του πυρρωνισμού υπήρχαν και διαφοροποιήσεις. Ο **Αινησίδημος** π.χ. ακολούθησε απόψεις του Ηράκλειτου στην εξήγηση ορισμένων φυσικών φαινομένων.

3. Συμπέρασμα: Παρά τις αδυναμίες του ο σκεπτικισμός απασχόλησε αρκετούς φιλοσόφους της νεότερης εποχής. Μεταξύ αυτών και τον Χέγκελ. Μάλιστα η ενασχόληση αυτών των φιλοσόφων με τον αρχαίο σκεπτικισμό δεν ήταν ιστοριογραφικής υφής, αλλά ουσιαστικής επικοινωνίας.

§ 3

Αποσπάσματα

(Από τον Σέξτο τον Εμπειρικό)

1. «Ο ένας λόγος της φιλοσοφίας των Σκεπτικών ονομάζεται καθόλου, γενικός, ο άλλος ειδικός. Ο γενικός λόγος είναι αυτός, όπου παρουσιάζουμε τον χαρακτήρα του Σκεπτικισμού, εξηγώντας *ποια είναι η έννοιά του, ποιες οι αρχές και ποια τα επιχειρήματα, αλλά και ποιο το κριτήριο, , ποιος ο τελικός σκοπός, ποιοι οι τρόποι της εποχής*, με ποιο νόημα δεχόμαστε τις ρήσεις των Σκεπτικών και ακόμη πώς διακρίνεται ο Σκεπτικισμός από τις παραπλήσιες με αυτόν φιλοσοφίες. Ο ειδικός λόγος είναι αυτός, όπου εκφέρουμε τις αντιρρήσεις μας προς τον κάθε επί μέρους κλάδο εκείνου που αποκαλούμε φιλοσοφία».
2. «Τι είναι Σκεπτικισμός; Σκεπτικισμός είναι η δύναμη να αντιπαραθέτουμε φαινόμενα και νοούμενα με οιονδήποτε τρόπο· δύναμη με την οποία φτάνουμε λόγω ισοσθένειας (=ισοδυναμίας) των αντιτιθέμενων πραγμάτων και λόγων, πρώτα στην εποχή (=αποχή) και ακολούθως στην αταραξία. Την αποκαλούμε δε «δύναμη», όχι για λόγους λεπτολογίας, αλλά μόνο σε σχέση με το ότι κάποιος «δύναται» να αντιπαρατίθεται. Με τον όρο «φαινόμενα» εννοούμε εδώ τα αισθητά και γι' αυτό τα αντιδιαστέλλουμε από τα νοητά».
3. «“Ισοσθένεια” (=ισοδυναμία) αποκαλούμε την ισότητα ως προς την αξιοπιστία και αναξιοπιστία, για να επισημάνουμε ότι κανένας από τους αλληλοσυγκρουόμενους λόγους δεν έχει το προβάδισμα ως πιο αξιόπιστος. “Εποχή” είναι η στάση της διάνοιας, δια της οποίας ούτε αρνούμαστε κάτι ούτε το βεβαιώνουμε. “Αταραξία” είναι η ανενόχλητη και γαλήνια κατάσταση της ψυχής».
4. «Η γενεσιουργός αιτία του Σκεπτικισμού είναι η ελπίδα ότι θα επιτύχουμε την αταραξία».

Πηγή: <http://hegel-platon.blogspot.gr/search/label/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%82%20%CE%A3%CE%BA%CE%B5%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Οι Σκεπτικοί Φιλόσοφοι

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΕΣ

ΒΑΣΙΚΗ ΘΕΣΗ : Οι άνθρωποι είναι καταδικασμένοι να ζουν στο ψέμα και την άγνοια.

- **ΑΡΚΕΣΙΛΑΟΣ :** Αδύνατη η προσέγγιση της αλήθειας μέσω

Ασθήσεων

Νου

Η πραγματικότητα είναι ρευστή.
Τα αισθητά συνεχώς μεταβάλλονται

(Ταύτιση με τον Πλάτωνα και απλώς επίδραση της Σοφιστικής)

Με το επιχείρημα των Σωφιστών έδειξε ότι ούτε με το νου είναι δυνατή η γνώση, εσφαλμένη εντύπωση δημιουργείται.

(Διαφορά απ' τον Πλάτωνα).

- **ΚΑΡΝΕΑΔΗΣ :** Υπάρχει η δυνατότητα διατύπωσης μόνον αληθοφανών κρίσεων για τα πράγματα.
- **ΦΙΛΩΝ :** Πιο αξιόπιστη από την αληθοφάνεια είναι η **ενάργεια** των κρίσεων.
Ενάργεια : Νοητική κατάσταση που δεν προσφέρει έγκυρη γνώση.
- **ΑΝΤΙΟΧΟΣ :** α) Αρχικά αδυναμία για τη γνώση της αλήθειας, β) Αργότερα : Κριτήριο της λήθειας η συμφωνία των φιλοσόφων στα διάφορα ζητήματα.

ΛΟΓΙΚΗ ΑΝΤΙΦΑΣΗ : Οι Ακαδημαϊκοί διατυπώνουν μια αλήθεια :

"Ο άνθρωπος δε μπορεί να φτάσει στην αλήθεια",

ενώ ισχυρίζονται ταυτόχρονα ότι ο άνθρωπος δε μπορεί να φτάσει στην αλήθεια.

ΠΥΡΡΩΝΙΣΤΕΣ

Αρνούνται να πάρουν θέση για οτιδήποτε, ακόμη και για το "αν ο άνθρωπος μπορεί να φτάσει στην αλήθεια".

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ

Για κάθε θέμα παρουσιάζονται ισοδύναμες αντίθετες απόψεις.

Ισοσθένεια λόγων

Για το λόγο αυτό ο Πυρρωνιστής αρνείται να πάρει θέση : "επέχει"

ΕΠΟΧΗ

Έτσι ηρεμεί και αποκτά την ψυχική του γαλήνη.

ΑΤΑΡΑΞΙΑ

Αποφεύγεται έτσι η αντίφαση των Ακαδημαϊκών.

- Όμως είναι ανεφάρμοστη η θέση τους, αφού στη ζωή καθημερινά παίρνουμε θέση.

Η ιδιαίτερη σημασία του Σκεπτικισμού

- Ο σκεπτικισμός, ως γνωσιολογικό σύστημα, θεωρεί αδύνατη την απόκτηση κάποιας γενικά ισχύουσας αλήθειας.
- Για την επιστήμη και το έργο της ο σκεπτικισμός είναι καταστρεπτικός, αφού σημαίνει το θάνατο της, στη φιλοσοφία όμως αποτελεί αφετηρία γόνιμης κριτικής και ανταλλαγής επιχειρημάτων.

ΕΚΗΒΟΛΟΣ

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Η καλύτερη αφετηρία για μια εξέταση του σκεπτικισμού του Πύρωνα είναι ένα κείμενο από το Περί φιλοσοφίας του Αριστοκλή, μια περοπατητική πραγματεία γραμμένη τον 2^ο αιώνα μ.Χ., που την παραθέτει ο Ευσέβιος, επίσκοπος Καισαρείας.

Ο μαθητής του Πύρωνα Τίμων λέει ότι ο άνθρωπος που θέλει να είναι ευδαίμων πρέπει να λάβει υπ' όψιν του τα εξής τρία προβλήματα : πρώτο, τι είναι στην πραγματικότητα τα πράγματα. Δεύτερο, ποια στάση θα πρέπει να υιοθετήσουμε απέναντί του-ς και, τέλος, τι θα προκύψει από μια τέτοια στάση. Σύμφωνα με τον Τίωνα, ο Πύρων διακήρυξε ότι είναι εξίσου αδύνατο να διακρίνουμε, να μετρήσουμε και να κρίνουμε τα πράγματα (αδιάφορα, αστάθμητα, ανεπίκριτα). Γι' αυτόν το λόγο, ούτε τα δεδομένα των αισθήσεών μας ούτε οι κρίσεις μας είναι αληθείς ή ψευδείς: Δεν πρέπει συνεπώς να στηριζόμαστε σ' αυτές, αλλά πρέπει να αποφεύγουμε να διατυπώνουμε κρίσεις, να μην κλίνουμε προς τη μία ή την άλλη άποψη, και να είμαστε κατηγορηματικοί λέγοντας για κάθε επιμέρους πράγμα ότι είναι όχι περισσότερο από ό,τι δεν είναι ή ότι και είναι και δεν είναι ή ότι ούτε είναι ούτε δεν είναι. Για όσους υιοθετήσουν αυτή τη στάση η συνέπεια θα είναι να φτάσουν πρώτα στην άρνηση να διατυπώνουν ισχυρισμούς (αφασία) και κατόπιν στην ψυχική ηρεμία (αταραξία).

A. Long, *Η ελληνιστική φιλοσοφία, Στωικοί Επικούρειοι, Σκεπτικοί.*

- **Οι απόψεις του Πύρωνα για τη γνώση.**

Ο Πύρων καταφέρεται εναντίον όλων των θεωριών της γνώσης που ζητού1ο; όπως ζητούσαν οι Στωικοί και οι Επικούρειοι, να δείξουν ότι ορισμένες αντιληπτικές εμπειρίες μάς δίνουν απόλυτα ακριβή πληροφόρηση για την αληθινή φύση των (εξωτερικών) αντικειμένων Η βάση της κριτικής του είναι ότι δεν μπορούμε να φτάσουμε στα αντικείμενα ανεξάρτητα από την αισθητηριακή αντίληψη, και ότι η αισθητηριακή αντίληψη δεν μας παρέχει εγγύηση ότι συλλαμβάνουμε τα πράγματα όπως πραγματικά είναι. Συνεπώς, τα αντικείμενα καθεαυτά δεν προσφέρονται για έλεγχο της αισθητηριακής μας αντίληψης. Η αισθητηριακή αντίληψη αποκαλύπτει στο υποκείμενο της αντίληψης «αυτό που φαίνεται» (το φαινόμενο). ωστόσο, «αυτό που φαίνεται» δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως έγκυρη μαρτυρία από την οποία να συνάγουμε «αυτό που είναι» (το ον).

A. Long, «*Η ελληνιστική φιλοσοφία*», Στωικοί Επικούρειοι, Σκεπτικοί.